

SURİYE'DEKİ TÜRKMEN UMRANINA BAKMAK

Prof. Dr. Altan Çetin

Suriye'de var olmak iddiası tarihi bir vizyonla gerçekleştiğinde meşru bir zemini sağlayabilir. Zira tarihin aktüel mirasçısı olmak mevcut hareketlerin esasını teşkil eder. Selçuklularla Suriye'de başlayan İslam medeniyeti çerçevesinde gelişen Türk umranı, kültürümüzün buraya girişi, siyasi teşekküllerle ortaya çıkan manzara bizi bugün aktüel gerçeklerle birlikte ve bir o kadar burayla alakadar kılıyor. Bugün el-Bab'da ilerlediğimiz günlerde geçmişte Haçlılar, Moğollar ve Ermenilerle bölgede yaşanan mücadelenin muhteva değiştirerek sürdüğünü görmek için tarihe bir göz gezdirmek yetecektir. Hamasetin değil düşüncenin peşindekiler için bilgi esastır. Suriye Türkmenleri yakın zamana kadar alakamızı çekmediğinden bilgimizde sınırlıdır. Bu küçük yazı ile Suriye'deki Türkmen varlığının Memluk devri şekillenmesine göz gezdirmek, Sultan Baybars özelinde bölgedeki hareketleri anlamaya çalışmak gelecek perspektifleri için faydalı olabilecek değerdedir. Bugün bizim için hala aktüel değer taşıyan durumların mazideki izini sürmek olan kadar olacaklara dair vizyon geliştirmekte faydalı olacaktır.

Selçuklularla başlayan tarihi sürecin ve geleneğin en önemli halkalarından birisini teşkil ederler. 1250'den 1517'deki yıkılışına kadar Hicaz, Mısır, Suriye, el-Cezire ve Anadolu bölgesinde en büyük güçlerden biri olarak bu coğrafyanın şekillenişinde ciddi pay sahibi olmuştur. 13. asırdan 16. asrın başına kadar bölgede başat bir güç olan bu devletin en önemli hususlarından biri buradaki Türk karakterinin oluşumundaki payıdır. Memluklerin bölgede önemli bir kuvvet oldukları devirde Osmanlılar diğer bir önemli devlet olarak dikkat çekmekteydiler ve 16. yüzyılın başında tüm bölgeye hakim olarak buradaki Türkmen varlığının sürdürücüsü oldular. Bu çalışmada temas edilememekle birlikte Dulkadiroğulları, Ramazanoğulları, Karakoyunlular ve Akkoyunlular gibi siyasi teşekküller de bölgede Türkmen varlığının devamında diğer önemli unsurlar olacaklardır.

1243'te Moğollarla yaptığı Köseadağ Savaşı'nı kaybetmesi sonrası ağır Moğol baskısı altında kalmıştı. Bu baskı sonucu özellikle Kayseri ve Sivas'ta yaşayan Türkmenler, Memluk Sultanı Baybars zamanında Suriye bölgesine yerleşmişlerdir. Sultan Baybars Haçlılar, Moğollar ve Ermenilere karşı mücadelesinden Türkmen unsurlardan yararlanarak iç ve dış sorunların çözümünü hedeflemişti. Memluk Devleti Baybars'ın akıllı siyaseti ile Suriye sınırlarında Türkmenler'den oluşan bir tampon bölge oluşturdu. Bahsedilen bölgeye yerleştirilmiş olan Türkmenler zaman içerisinde çoğunlukla; Ayıntab, Halep, Antakya ve Trablus yörelerinde mekan tutmuşlar idi.

Memluk tarihçisi el-'Ayni eserinde Oğuzların 22 boyunun adını ve damgalarını vermiştir. el-'Ayni: "Oğuzlar'dan Türkmenler çıkar. Bunlar yirmi iki boydur. Her boyun hayvanlarında ve kapkacaklarında bulunan ve birbirlerinden ayrılmasını sağlayan bir damgası (alameti) vardır." diyerek başlar. Ardından

22 Oğuz boyunun isimlerini damgalarını kayıt eder. el- Ayni'nin Oğuzlar'a(Türkmenler'e) dair verdiği bilgiler cümlesinden olarak Bilad eş-Şam ve'-1-Ermen'de yerleşik taifelerin bulunduğu ve bunların iki ana bölüğe ayrıldığı, bunlardan birine Bozok diğerine ise Üçok denildiğini kaydetmesi dikkat çekicidir.

Memluk Devleti içindeki Türkmenler Halil b. Şahin ez-Zahiri'ye göre; Gazze 'den Diyarbakır 'a kadar olan sahada mukim idiler. Bu Türkmen gruplarından İbn Kutlubey, İbn Köpek, İbn Sakalsız, İbn Dulkadır (Dulkadıroğulları), İbn Ramazan (Ramazanoğulları), el- Özerfyye, el-Bazatiyye/Doğancı-Oğulları, el-Beyaziyye (Bayatlar), Bozcalular, Beğdili, el-Maraşlular, el-Erakiyye, Üçoklu/et-Türkman el-Üçokfyye; bu taifeler içinde Beni Özer ve Beni Bernas gibi taifeler vardı, Bozoklu/el-Ümera el-Bozokiyye/et-Türkmen el-Bozokiyye, el-İnaliyye, el-Harbendeliyye, el-Kanculiyye?(Kanglı?), el-Baziyye/ İbn Sahib el-Baz, ez-Zekeriyye, İbn Karaca, Avşariyye olarak zikredilmektedir.

Memluk müellifi el-Kalkaşandi Bilad eş-Şarkiyye'de (takriben Güney ve Doğu Anadolu Bölgesi) bulunan birliklerin çoğunluğunu Türkmenlerin oluşturduğunu yazmaktadır. Herhangi bir sefer olduğu zaman kendilerine sefere hazırlık emri yazılır ve kabileler ayrı ayrı isimleri zikredilerek durum tebliğ edilirdi. Bunlar içinde Murad Hoca, Ahi Bozdoğan, Zeyn el-Melik Tozdoğan, Bozok taifesinden Ali b. İnal et-Türkmani, Yakub b. Ali Şiir bulunuyordu. El-Kalkaşandi, 'Bilad eş-Şam'da isimleri zikredilerek, sefere çağırılan Türkmenler vardı' demektedir. el-Bozokiyye, İbn İnal, Evlad Ramazan elEmiriyye, el-Özeriyye (Haleb Türkmenleri), ed-Döğeriyye (Salim ed-Döğeri'nin topluluğu), el-Harbendeliyye, Ağaçeriyye, el-Varsak (Tarsus Türkmenleri), el-Kınikiyye, el-Babenderiyye (en-Nakibiyye), el-Bekirliyye, el-Bayatiyye bu cümledendi.

Ermeni tarihçi Vahram, Sultan Baybars'ın 1275 Kilikya seferinden bahsederken, " ..... ve çok eski zamanlardan beri çobanlıkla iştilal eden aşiretler olup kış mevsimini geçirmek üzere sürülerini bu tarajlara sürmüş olan Türkmenleri de etrafına topladı. Memleketi ve geçitleri çok iyi bilmekte olan bu aşiret/er, sultanla birleştiler." el-'Ayni, Halil b. Şahin ve Vahram'ın aktardıkları bölgedeki Türkmen varlığı hakkında son derece önemli bilgilerdir. Türkmenler bu devrede (15. yüzyıl) 180.000 atlı çıkarabilecek bir güce ulaşmışlardı. Bilad eş-Şam ve Halep'te bulunduğu ifade edilen ve Türkmen kabileleriyle ilgilenen ve onlara komutanlık yapan kişiler vardı.

Selçuklularla başlayan süreçte Memlukler devrinde esas şekillenmesini bulan Suriye Türkmen varlığı Osmanlı devrinde varlığını günümüzde Halep başta olmak üzere süredüre gelmiştir. Milli hafızamızı tazelemek güncele doğru bakmak için değerli olacaktır. Tarih övünmek değil düşünmek içindir.¹

---

¹ Makaledeki bilgilerin referansları için bkz.

http://www.isam.org.tr/documents/_dosyalar/_pdfler/osmanli_arastirmalari_dergisi/osmanli%C4%B1_sy33/2009_c33_CETINA.pdf